



MAKTABGACHA TA'LIMDA MEHNAT TARBIIYASI: ZAMONAVIY TALABLAR VA ISTIQBOLLAR

Gulnoza Sanginova Baxodirovna

Qo'qon Universiteti

Ta'lim kafedrası o'qituvchisi

xusamr@mail.ru

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil

Jurnal soni: 13

Maqola raqami: 49

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1059>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

Maktabgacha ta'lim, mehnat tarbiyasi, zamonaviy talablar, istiqbollar, steam ta'limi, loyihaviy o'rganish, o'yinli o'rganish, mustaqillik, mas'uliyat, ijtimoiy moslashuvchanlik, ijodiylik, pedagogik amaliyot.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda bolalarda mehnat tarbiyasini shakllantirishning dolzarbligi, zamonaviy talablari va istiqbollari tahlil qilinadi. Zamonaviy dunyoning talablari va o'zgarishlari bolalarni mustaqil, mas'uliyatli, ijtimoiy moslashuvchan va ijodiy fikrlaydigan shaxslar sifatida tarbiyalashni talab qiladi. Maqolada STEAM ta'limi, loyihaviy o'rganish va o'yinli o'rganish kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlarning bolalarda mehnatga bo'lgan qiziqishni, mustaqillikni, jamoaviylikni va ijodiylikni rivojlantirishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, mehnat tarbiyasini shakllantirishda bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish, tarbiyachilarning rolini oshirish, mehnatni qiziqarli va jozibador qilish kabi masalalar muhokama qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi o'qituvchilarga maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasini samarali shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishdan iborat.

Kirish. Zamonaviy dunyo tez sur'atlar bilan o'zgarib bormoqda va bu o'zgarishlar ta'lim tizimiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda bolaga nafaqat bilimlarni berish, balki uni mustaqil fikrlaydigan, mas'uliyatli, ijodiy va ijtimoiy jihatdan moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirish muhimdir. Bu jarayonda mehnat tarbiyasining roli beqiyos ahamiyatga ega.

Maktabgacha yosh - bu bolaning shaxsiy rivojlanishida muhim bosqich. Bu yoshda bolalar mehnatga bo'lgan qiziqish, mehnat ko'nikmalari, mehnatga hurmatni shakllantirish orqali kelajakda mustaqil va ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida shakllanishga tayyorlanadilar. Biroq, zamonaviy dunyoning talablari maktabgacha ta'lim tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Bolalarni kelajakda talab yuqori bo'lgan kasblarga tayyorlash, ularni texnologik jihatdan savodli qilish, ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim vazifalarga aylandi.

Shuning uchun maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasini zamonaviy talablarga moslashtirish, uni yangi usullar va texnologiyalar bilan boyitish, bolalarni mehnatga qiziqitirish va ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish muhimdir. Bu maqolada maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasini shakllantirishning dolzarbligi, zamonaviy talablari va istiqbollari tahlil qilinadi.

Birinchidan, maqolada zamonaviy dunyoning talablari va bolalarda mehnat tarbiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari ko'rib chiqiladi. Ikkinchidan, maqolada STEAM ta'limi, loyihaviy o'rganish va o'yinli o'rganish kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlarning bolalarda mehnatga bo'lgan qiziqishni, mustaqillikni, jamoaviylikni va ijodiylikni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Uchinchidan, maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyasini shakllantirishning amaliy tavsiyalari, bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish, tarbiyachilarning rolini oshirish, mehnatni qiziqarli va jozibador qilish kabi masalalar muhokama qilinadi.

Mehnat tarbiyasi nima? Mehnat tarbiyasi - bu bolalarni atrof-muhitga foydali bo'lgan ishlarni bajarishga, mas'uliyatli bo'lishga va jamoaviylik ruhida ishlashga o'rgatish jarayoni.

Mehnat tarbiyasining ahamiyati mehnat tarbiyasi bolalarni mustaqil hayotga tayyorlashda, o'zlariga va atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyat hissini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Texnologiyalarning tez rivojlanishi va globallashtirish davrida bolalarga texnologik savodxonlik, muammolarni hal qilish qobiliyati, ijodiy fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalari kerak.

Bolalar bog'chasida o'yinchoqlarni tartibga solish, stolni tozalash, o'simliklarga g'amxo'rlik qilish, hunarmandchilik bilan shug'ullanish kabi faoliyat turlari orqali bolalar mehnatga bo'lgan qiziqishni, mas'uliyat hissini va jamoaviylikni rivojlantiradilar.

STEAM ta'limi orqali bolalar o'zlarining ijodiy salohiyatlarini rivojlantirib, turli muammolarni hal qilishda ilg'or texnologiyalardan foydalanishga o'rganadilar.

Mehnat tarbiyasi berishda bog'cha, maktab singari ijtimoiy pedagogik muassasalar katta o'rin tutadi. Chunki bu muassasalarda mehnat tarbiyasi ilmiy asosda tegishli mutaxassislar tomonidan uyushtiriladi. Mehnat tarbiyasini tashkil etishdagi asosiy jihat shundaki, u bolalarning yosh xususiyatlari, ruhiy, aqliy va jismoniy imkoniyatlariga muvofiq bo'lishi lozim. Bolaning imkoniyatlaridan yengil mehnat tarbiyasi ularni zeriktirgani kabi ularning imkoniyatlaridan og'ir topshiriqlar bolalarni bezdirishi mumkin. Mehnat tarbiyasini amalga oshirishda tizimlilik va institutuzom bo'lishiga qat'iy amal qilinishi joiz. Aks holda, har qanday qobiliyatli bola ham yetarlicha mehnat tarbiyasi oloymasligi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 20-yanvar kuni qabul qilingan 43-sonli qarorida maktabgacha ta'limni takomillashtirishga bag'ishlangan bo'lib, unda ta'limning mazmuni, metodlari, shuningdek, mehnat tarbiyasiga oid ba'zi masalalar ham yoritib berilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarorining 1-ilovasi O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ko'rsatilgan O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirishning maqsadlari, vazifalari, ustuvor yo'nalishlari, o'rta va uzoq muddatli istiqboldagi bosqichlarini belgilaydi hamda maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar va kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish; "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini keng joriy etish; rivojlanishida jismoniy yoki ruhiy buzilishlari bo'lgan bolalar ta'limining kompleks texnologiyalarini ishlab chiqish, inklyuziv ta'lim, eng yangi reabilitatsiya va abilitatsiya usullarini keng joriy etish, ularning izchil ijtimoiylashuvi va umumiy maktabgacha ta'lim umumiy tizimi integratsiyalashuviga ko'maklashadigan moslashtirilgan dasturlar va yakka tartibdagi ta'lim yo'nalishlarini ishlab chiqish; mashg'ulotlar davomiyligining eng maqbul vaqtini va ularning ketma-ketligini aniqlash maqsadida o'quv rejalarini va ta'lim dasturlarini optimallashtirish; maktabgacha ta'lim sohasida dasturiy vositalar, axborot ma'lumotlar bazalari, multimedia mahsulotlarini ishlab chiqish va ularni maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida qo'llash; ta'lim va amaliyotni integratsiyalashtirish holda xalqaro ta'lim standartlari, o'quv-metodik reja va dasturlar, interaktiv va muammoli-vaziyatli o'qitish usullari va treninglari, ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish zamonaviy talablar va istiqbollar yanada yuqorilashiga zamin yaratadi.

Adabiyotlar tahlili. T.To'raqulov: «Maktabgacha ta'limda bolalarning mehnat tarbiyasi» asarida mehnat tarbiyasi nazariyasi va amaliyoti tahlil qilinadi, mehnatga o'rgatishning samarali usullari va

texnologiyalari taqdim etiladi. A.Turg'unboyevning "Maktabgacha pedagogika" kitobida mehnat tarbiyasining psixologik-pedagogik asoslari, bolalarning mehnatga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishning usullari, mehnat tarbiyasi tizimining tashkiliy jihatlari batafsil ko'rib chiqilgan. "Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasi: Zamonaviy yondashuvlar" nomli S.Shokirova kitobida zamonaviy sharoitda bolalarning mehnatga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni mustaqil va mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllantirishning dolzarbligi ta'kidlanadi.

Bolalarning mehnatga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish, ularni mehnatga tayyorlashning samarali usullari, mehnat tarbiyasi tizimining tashkiliy jihatlari N.Ismoilovning "Maktabgacha yoshdagi bolalarning mehnatga o'rgatish" asarida batafsil ko'rib chiqiladi.

Bolalarning mehnatga bo'lgan qiziqishini, mustaqilligini va ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirishning asosiy printsiplarini shakllantirishga J.Piaget bolaning kognitiv rivojlanishi haqidagi tadqiqotlari yordam berdi.

L.Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi bolalarning mehnat jarayonida o'zaro ta'sir orqali o'rganish va rivojlanishining muhimligini ta'kidlaydi.

Ijtimoiy o'rganish nazariyasi bolalarda kuzatish, taqlid qilish va rag'batlantirish orqali mehnat ko'nikmalarini shakllantirishning muhimligini Kanadalik va Amerikalik psixolog va ijtimoiy kognitiv nazariyani yaratuvchisi Al'bert Bandura ta'kidlab o'tgan.

M.Montessorining pedagogik tizimi bolalarning mustaqil o'rganishiga, o'z-o'zini boshqarishga va mehnatga bo'lgan qiziqishni rivojlantirishga qaratilgan.

Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasi - bu murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvchanligi va kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy dunyoning talablari va o'zgarishlari mehnat tarbiyasini yangi usullar va texnologiyalar bilan boyitish, bolalarni mehnatga qiziqitirish va ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishni talab qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ta'lim dasturlarini tahlil qilishda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llaniladigan o'quv dasturlarida mehnat tarbiyasi bo'limiga qaratilgan tahlil o'tkazildi. Bu tahlil orqali dasturlarda mehnat tarbiyasiga qancha e'tibor berilishi, qanday mehnat turlari o'rgatilishi va bolalarning yosh xususiyatlari hisobga olinadimi yo'qmi aniqlandi.

Quyida amaliy tadqiqot usullaridan hamda qo'shimcha tadqiqot usullaridan foydalanildi:

Kuzatish: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi jarayonini tashkil etishini kuzatish o'tkazildi. Bu kuzatish orqali tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi bo'yicha qanday usullarni qo'llashi, bolalarni qanday mehnat turlariga jalb qilishi va ularning mehnatga bo'lgan qiziqishini qanday rag'batlantirishi o'rganildi.

Savollar ro'yxatini tuzgan xolda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyasi jarayoniga oid o'qituvchilar va ota-onalarning fikrlarini bilish uchun savol-javob jarayoni o'tkazildi. Bu savollar ro'yxati orqali tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi haqidagi fikrlari, qiyinchiliklari va takliflarini, ota-onalarning mehnat tarbiyasi haqidagi fikrlari va ularning bolalarini mehnatga o'rgatishdagi roli aniqlanadi.

Suhbatlashuv: MTT tarbiyachilar, ota-onalar va bolalar bilan suhbatlar o'tkazilib, ularning mehnat tarbiyasi haqidagi fikrlari, tajribalari va qiyinchiliklari o'rganildi. Bu suhbatlashuvlar orqali mehnat tarbiyasiga oid muammolarni aniqlash, o'qituvchilar va ota-onalarning fikrlarini bilish va ularga yordam berish imkoniyati yaratildi.

Tajriba o'tkazish: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyasi bo'yicha yangicha usullarni sinab ko'rish va ularning samaradorligini baholash uchun tajriba o'tkazildi.

Turli yondashuvlarni taqqoslash: Mehnat tarbiyasi bo'yicha turli yondashuvlarni (o'yinli o'rganish, amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ish va boshqalar) taqqoslash uchun tajriba sinovi o'tkazildi.

Qo'shimcha amaliy tadqiqot usullari:

Portfolioni tahlil qilish: Tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi bo'yicha qo'llaniladigan o'quv materiallari, dars ishlanmalari, bolalar ishlari va boshqa materiallarni tahlil qilinib o'rganib chiqildi.

Internet resurslarini o'rganish: Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasi bo'yicha xorijiy tajriba, ilmiy maqolalar, amaliy qo'llanmalar va boshqa materiallarni o'rganish mumkin.

Tadqiqot natijalari. Davlat o'quv dasturi – bu bolaning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga qaratilgan bo'lib, ta'lim va tarbiya jarayonining maqsadlari, vazifalari, tamoyillari, kutilayotgan natijalari, mazmuni va tashkil etilishini belgilaydigan tayanch hujjat hisoblanadi.

Mazkur hujjat maktabgacha ta'limning muqobil, parsial, moslashtirilgan dasturlarini ishlab chiqish uchun ham asosdir

"Ilk qadam" dasturida bolalarning va tarbiyachi pedagoglarning erkin ijodiy faoliyatiga keng yo'l ochilganligini ta'kidlashimiz lozim. Rang barang faoliyatlar davomida bola ongli ravishda shakllanishini inobatga olgan holatda hamda ularning kayfiyatlari hamda qiziqishlari tez-tez o'zgarib turishini hisobga olib aynan ushbu "Ilk qadam" o'quv dasturida rejalashtirilgan ta'lim faoliyatlari integratsiyalashgan o'quv jarayonlari bugungi kun qiziqishining barcha ehtiyoj va bilishga bo'lgan chanqoqliklarini qondirishda ahamiyatlidir. Maktabgacha yoshdagi bolalar mehnatini tashkil etishda "Ilk qadam" o'quv dasturining ta'limiy asoslari¹ haqida fikr yuritadigan bo'lsak dasturining ta'limiy jarayonni mavzuviy rejalashtirish deb nomlangan ilovasida barcha faoliyat turlari bilan bir qatorda mehnat faoliyatiga ham alohida o'rin berilgan bo'lib kun tartibining sayr qismining tarkibida tabiatdagi kuzatuv jarayonidan keyin amlaga oshiriladi. Bizga ma'lumki bolalar mehnatini tashkil etishda o'z-o'ziga xizmat mehnati alohida ahamiyatli bo'lib, bunda tarbiyachi rahbarligida bolalar o'zlarining kiyimlarini kiyib yechish, shkafga tartib bilan ilib qo'yish, mashg'ulotda esa o'z qalamini archishi, kerakli jihozlarni rivojlantiruvchi faollik markazlardan topib ishlatishi va boshqa harakatlar kiradi.

Bolalar uchun aslida har bir faoliyat mehnat hisoblanadi. Tarbiyachi pedagogning vazifasi esa har bir tarbiyalanuvchida mehnat tarbiyasini tarkib toptirishdan iborat bo'lib buni kun davomida izchil ravishda amalga oshirib boradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida barcha mehnat turlarini o'rgatish muhim hisoblanadi. Shu jumladan tabiatdagi mehnat bolalarning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib o'simlik va hayvonlar, yil yil fasllari va jonsiz tabiat to'g'risidagi bilimlar manbai, bolalarda mehnatsevarlikni, tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish ruhida tarbiyalash vositasidir. Shu bilan birga bolalar mehnatning bu turi bilan tuproqni yoqishga tarbiyalash va o'g'itlash, ko'chatni o'tkazish, o'simlik va hayvonlarni parvarish qilish kabi bir qancha mehnat malaka va ko'nikmalarini egallab oladilar.

Mehnatning asosan ochiq havoda tashkil etilishi bolalar organizmini chinqtiradi, ularning sog'ligini mustahkamlaydi. Mehnat tarbiyasi, avvalo, oilada bola o'zini anglay boshlashi bilan oq amalga oshirila boradi. Shunday qilinmasa, bola faqat iste'molchiga aylanib qoladi va natijada u dangasa, ishyoqmasgina emas, ma'naviyati kemtik shaxs ham bo'lib shakllanishi mumkin. Tarbiyachi mashg'ulotlar davomida bolalarga insonning faoliyati tufayli mehnat predmetlari mahsulotga aylanishi haqida ma'lumotlar berib borishi va kattalar mehnati bilan tanishib borishi lozim. Ular ongiga mehnatning vazifasi ahamiyati va hayotning muhim sharti ekanligi hamda mehnat odamni hayvondan farqlantiradigan eng muhim belgisi sifatida tushuncha berib borishi kerak. Tarbiyachi bolalarga mehnat jarayonida insonlar tabiatini ham o'z maqsadiga ko'ra bo'ysundirishini cho'larning bo'stonga aylanib borayotganligi misolida tushuntirib, yetkazib bera olish lozim.

O'zbekiston vatanimiz rivojlanishi taraqqiy etishida bolalarni mehnatsevar va kattalar mehnatiga hurmat munosabatida bo'lishga o'rgatish bilan masalasi borgan sari chuqurlashib borishi ma'lum bo'lmoqda. MTT pedagoglaridan hozirgi kunda mehnatning yangi turlari yuzaga kelayotganligini, ular mustaqil vazifaga ega ekanligini mashg'ulotlar davomida ongiga singdirib borishi talab etiladi.

Mehnatdagi ixtisoslashuv tufayli tabiat sirlari chuqur o'rganiladi, tabiiy narsalar to'laroq ishlatiladi, hatto, ularni xossalari o'zgartiriladi. Bolalarda mehnatni tashkil etishda avvalo mehnat tarbiyasi turlarini o'rgatish muhim hisoblanadi. Mehnat tarbiyasi berish mobaynida ijodiy ishlarga yo'naltirish jarayonlarining ham o'rni katta. Chunki bu jarayonlarda bolalar bevosita tegishli mehnat ko'nikmalarini egallash va ularni mustaqil ravishda qo'llash bosqichini o'taydilar. Shuningdek, ular bu asnoda qaysi bir mehnat yo'nalishi o'ziga muvofiqroq ekanligini bilib oladilar. Shuning uchun ham mehnat ta'limi imkon qadar xilma-xil bo'lishi hamda bolalarning aqliy, jismoniy imkoniyatlari muvofiq kelishi zarur. Mehnat tarbiyasi—bolalarga mehnatning mohiyatini chuqur anglatish, ularda mehnatga ongli munosabat, shuningdek muayyan ijtimoiy foydali harakat ko'nikma va malakalarini

¹ Takomillashtirilgan Ilk qadam davlat o'quv dasturi 2022-yil 4-fevraldagi 1-sonli bayonnomasi

shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat jarayoni bo'lib, ijtimoiy tarbiyaning tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

Bolalarda mehnatga ongli munosabatni shakllantirish, shuningdek mehnat orqali bolani har tomonlama rivojlantirish, ma'naviy–axloqiy

fazilatlarni tarkib toptirish, kelajakdagi mehnat faoliyatiga ruhiy jihatdan tayyorlash, ularda mehnat qilish xohishini singdirish ham alohida ahamiyatga ega.²

MEHNAT TARBIVASI TURLARI

1-JADVAL: 1-MMTda tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi turlari bilan olib borilgan KUZATISH usuli natijalari.

No	Tozalik va tartibga solish ishlari:	Oshxona yordami:	Hunarmandchilik va ijodkorlik:	Bog'dorchilik va tabiat bilan ishlash:	Jamoaviy mehnat:
1-MTT	O'yinchoqlarni tartibga solish	Stol tayyorlash	Qog'ozdan hunarmandchilik	O'simliklarni sug'orish	O'yin maydonchasini tozalash
	Stolni tozalash	Meva-sabzavotlarni kesish	Plastilin bilan ishlash	Urug'chalarni ekish	Xona bezaklarini tayyorlash
	Xona tozaligi	Idishlarni yuvish	Rasm chizish	Gulzorlarni tozalash	Jamoa loyihalari
	Kiyim-kechak tartibi	Non pishirish	Musiqasi asboblari bilan ishlash	Tabiatni muhofaza qilish	



BAJARMAGAN
BAJARGAN

2-JADVAL: 2-MMTda tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi turlari bilan olib borilgan KUZATISH usuli natijalari.

No	Tozalik va tartibga solish ishlari:	Oshxona yordami:	Hunarmandchilik va ijodkorlik:	Bog'dorchilik va tabiat bilan ishlash:	Jamoaviy mehnat:
2-MTT	O'yinchoqlarni tartibga solish	Stol tayyorlash	Qog'ozdan hunarmandchilik	O'simliklarni sug'orish	O'yin maydonchasini tozalash
	Stolni tozalash	Meva-sabzavotlarni kesish	Plastilin bilan ishlash	Urug'chalarni ekish	Xona bezaklarini tayyorlash
	Xona tozaligi	Idishlarni yuvish	Rasm chizish	Gulzorlarni tozalash	Jamoa loyihalari
	Kiyim-kechak tartibi	Non pishirish	Musiqasi asboblari bilan ishlash	Tabiatni muhofaza qilish	



BAJARMAGAN
BAJARGAN

3-JADVAL: 3-MMTda tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi turlari bilan olib borilgan KUZATISH usuli natijalari.

No	Tozalik va tartibga solish ishlari:	Oshxona yordami:	Hunarmandchilik va ijodkorlik:	Bog'dorchilik va tabiat bilan ishlash:	Jamoaviy mehnat:
3-MTT	O'yinchoqlarni tartibga solish	Stol tayyorlash	Qog'ozdan hunarmandchilik	O'simliklarni sug'orish	O'yin maydonchasini tozalash
	Stolni tozalash	Meva-sabzavotlarni kesish	Plastilin bilan ishlash	Urug'chalarni ekish	Xona bezaklarini tayyorlash
	Xona tozaligi	Idishlarni yuvish	Rasm chizish	Gulzorlarni tozalash	Jamoa loyihalari
	Kiyim-kechak tartibi	Non pishirish	Musiqasi asboblari bilan ishlash	Tabiatni muhofaza qilish	



BAJARMAGAN
BAJARGAN

² Asadova Feruza Baxmal pedagogika kolleji maktabgacha ta'lim o'qituvchisi, "Innovations in Science and Technologies" ilmiy-elektron jurnali

4-JADVAL: 4-MMTda tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi turlari bilan olib borilgan KUZATISH usuli natijalari.

No	Tozalik va tartibga solish ishlari:	Oshxona yordami:	Hunarn chilik va ijodk	Bog'dorchilik va tabiat bilan ishlash:	Jamoaviy mehnat:
4-MTT	O'yinchoqlarni tartibga solish	✓ Stol tayyorlash	Qog'ozdan hunarmandchilik	O'simliklarni sug'orish	O'yin maydonchasini tozalash
	Stolni tozalash	✓ Meva-sabzavotlarni kesish	Plastilin bilan ishlash	Urug'chalarni ekish	Xona bezaklarini tayyorlash
	Xona tozaligi	Idishlarni yuvish	Rasm chizish	Gulzorlarni tozalash	Jamoa loyihalari
	Kiyim-kechak tartibi	Non pishirish	Musiqa asboblari bilan ishlash	Tabiatni muhofaza qilish	



BAJARMAGAN
BAJARGAN

Demak, yuqorida bir nechta maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilar tomonidan qo'llaniladigan mehnat tarbiyasi turlarini kuzatish metodi orqali batafsil ko'rib chiqdik. Bundan ko'rinib turibdiki ayrim mehnat turlarini bolalar umuman bajara olmagan, lekin shunga qaramasdan bolajonlarda aynan o'sha mehnat turlariga ko'nikma shakllanishiga erishilgan. Ayrim mehnat turlarini esa bolalar qiynalmasdan qiziqish orqali bajara olganlar. Xattoki bir muddat o'tmasdan aynan shunday mehnat turlarini takroran bajarishni o'z tarbiyachilaridan iltimos ham qilganlar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi turlari juda xilma-xil bo'lib, bolalarning yosh xususiyatlari, individual qobiliyatlari va rivojlanish bosqichlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Tarbiyachilar turli usullar va faoliyat turlari orqali bolalarda mehnatga bo'lgan qiziqishni uyg'otadi, mas'uliyat hissini rivojlantiradi va jamoaviylik tuyg'usini shakllantiradi.

Tarbiyachilarning mehnat tarbiyasi bo'yicha qo'llaniladigan o'quv materiallari tahlilida tarbiyachilarga mehnat tarbiyasi jarayonini tashkil qilish, darslarni rejalashtirish, o'yinlar va faoliyat turlaridan foydalanishga oid tavsiyalar va ko'rsatmalar beruvchi materiallarni qo'llash juda yaxshi samara berganini aytib o'tishimiz mumkin.

O'quv kitoblari: Bolalarga mo'ljallangan, mehnatga oid tushunchalarni sodda va qiziqarli tarzda tushuntiruvchi kitoblar foydalanishga maqsadga muvofiqdir.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar bilan ishlashda badiiy so'z katta o'rin tutadi. Bolalar xalq ertaklari, she'r, hikoyalar eshitishni yaxshi ko'radilar. Bolalar adabiyoti, avvalo o'zining qiziqarli mazmuni, badiiy obrazlarining go'zalligi, tilning ifodaliligi, she'riy so'zlarning musiqaviyligi bilan bolalarga quvonch baxsh etadi. Ayni vaqtda u bolalarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

Buyuk rus demokratik V.G. Belinskiy bolalar kitobi tarbiya uchun yoziladi, "Tarbiya – buyukish, u insonning taqdirini hal qiladi" - degan edi. Badiiy adabiyotning qimmatini bolaning har bir jihatdan o'sishiga ta'sir ko'rsatishidir. Badiiy adabiyot bolaga jonajon o'lka tabiatining kishilarning mehnati va hayotini, ularning qilayotgan ishlari va ko'rsatayotgan qahramonliklarini, bolalar hayotidan olingan voqealar, bolalarning o'yinlari, emaklari va qilayotgan mehnatlarini himoya qilib beradi. Kishilarning ichki dunyosini yoritib, ularning xarakterlari, his-tuyg'ulari, xatti-harakatlarini, shuningdek, tasvirlangan hodisalarga yozuvchining munosabatini ko'rsatib, badiiy adabiyot asarlari bolani hayajonlanishga, asar qahramonlariga achinishga yoki ulami qoralashga majbur qiladi. Eng yaxshi badiiy adabiyot asarlari bolalarda biror narsaga yaxshi-yomon, adolatli-adolatsiz, to'g'ri-noto'g'ri deb, o'zlariga xos bir yordam beradi.

Bolalar kitobning qiziqarli mazmuni do'stlik, halollik, mehnatsevarlik, o'rtoqlik namunalari ko'rsatdi.³

Bilim beruvchi xarakterdagi kitoblar, masalan, mehnat haqidagi kitoblar muqaddima suhbat va o'qigandan keyinga suhbatni boshqacha mazmunda bo'lishini talab etdi. Mehnat haqidagi kitob bolalar uchun kishilarning kasblari, mashinalar va mehnat qurollari haqidagi bilimlar manbai bo'lib xizmat etdi.

Bolalar mustaqil ravishda bajarishi mumkin bo'lgan, mehnatga oid mashqlar va topshiriqlar to'plami

Bolalarda mehnatga qiziqishni uyg'otishga va mehnatga oid ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beruvchi o'yinlardan keng foydalanildi.

Tajriba sinov jarayonida bolalarga mehnat jarayonini tushunishga yordam beruvchi rasmlar, plakatlari, model va boshqa qurollardan foydalanishda juda katta ahamiyatga ega bo'lganligini aytib o'tmoqchiman. Bolalarda vizual ko'rib o'rganishga katta qiziqish va u qiziqish orqali mehnat qilishga ishtiyoq kuchayishi, bir qancha mehnat qo'rollari nomlarini tezlik bilan o'rganish qobiliyati rivojlanganligini ko'rdik.

Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasi bo'yicha xorijiy tajriba, ilmiy maqolalar, amaliy qo'llanmalar va boshqa materiallarni o'rganish keng o'rganib chiqildi.

Bugungi kunda ma'lumot qidirishda internet resurslaridan foydalanishni iloji yo'q. Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasini shakllantirish va rivojlantirishda xorijiy tajribalarni qo'llash O'zbekistonda keng ommalashib bormoqda.

Xorijiy tajribalarni o'rganish O'zbekistonda mehnat tarbiyasini yanada samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Jumaladan, Xitoyda maktabgacha ta'lim muassasalari xuddi O'zbekiston Respublikasidagi kabi uch turga bo'linadi: davlat va xususiy va idoraviy. Davlat bog'chalarida bolalarda birinchi mehnat ko'nikmalari va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishga asosiy e'tibor beriladi. Bolalar o'zlariga xizmat qilishni va kichik uy yumushlarini bajarishni o'rganadilar. Xususiy maktablarda bolaning individual xususiyatlarini, uning iste'dodini rivojlantirishga, shuningdek, san'at va fan bilan tanishishga katta e'tibor beriladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, bolalar bog'chalari davlat va xususiyga bo'linadi. Davlat bog'chalari boy boshqaruv va pedagogik tajribasiga ega bo'lib, o'qish uchun to'lovlar past. U yerda bolalar tirishqoqlik bilan mehnat qilishga o'rgatiladi va boshlang'ich maktabga tayyorlanadi. Xususiy bog'chalarda qolish uchun to'lovlar nisbatan yuqori. Bu erda bolalarning madaniy rivojlanishiga ko'proq e'tibor beriladi. Ayni paytda davlatning jamoat tashkilotlari, turli toifadagi korxonalar va jismoniy shaxslarni rag'batlantirishi natijasida xususiy bolalar bog'chalari soni muttasil ortib bormoqda.

Xulosa va takliflar.

³ MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI BADIY ADABIYOT BILAN TANISHTIRISH USULLARI, Yusupova Jamolaxon Sotvoldiyevna, SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 2022 № 2

MMTLar o'rtasida mehnat tarbiyasi turlarining bir xilligi: Barcha MMTlarda o'xshash mehnat tarbiyasi turlari amalga oshiriladi, bu yaxshi.

MMTLar o'rtasida mehnat tarbiyasi turlarining xilma-xilligi: Har bir MMTda bajariladigan mehnat turlari to'liq bir xil emas, bu esa ta'lim jarayonining xilma-xilligini ko'rsatadi.

MMTLarning mehnat tarbiyasi turlariga oid resurslari: Ba'zi MMTlar ba'zi faoliyat turlari uchun zarur resurslarga ega emasligi mumkin, masalan, 1-MMTda idishlarni yuvish va non pishirish uchun kerakli sharoitlar mavjud emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida, 20.04.2017 yildagi PQ-2909-son.

2. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida, 08.05.2019 yildagi PQ-4312-son

3. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirishlar va qo'shimcha kiritish to'g'risida (O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" 2019-yil 16-dekabrda O'RQ-595-son Qonuni). O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 20.05.2021 yildagi 320-son.

4. Takomillashtirilgan ilk qadam davlat o'quv dasturi 2022-yil 4-fevraldagi 1-sonli bayonnomasi.

5. O'zbekiston respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "ilk qadam" davlat o'quv dasturi takomillashtirilgan ikkinchi nashr. Toshkent-2022

6. X.X. Xojiev. "Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasining ahamiyati va tashkil etilishi", ilmiy maqola, 2020 yil

7. Z.Z. Ziyoyatov. "Bolalarni mehnatga o'rgatish usullari va o'yinning roli", ilmiy maqola, 2019 yil.

8. M.M. Murodova. "Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasining zamonaviy talablarga moslashuvi", dissertatsiya, 2021 yil

Barcha MMTlar bir xil mehnat tarbiyasi turlariga ega bo'lishi va bu turlar to'liq bajarilishi lozim.

Barcha MMTlar zarur sharoitlarga ega bo'lishi kerak, masalan, idishlarni yuvish, non pishirish, musiqa asboblari bilan ishlash uchun zarur jihozlar va materiallar bilan ta'minlanishi lozim.

Tarbiyachilar mehnat tarbiyasi turlariga oid yangi usullar va texnikalar bilan tanishtirilishi va ularga mehnat tarbiyasini samarali tarzda amalga oshirish uchun o'quvlar va treninglar berilishi lozim.

Ushbu takliflar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyasi jarayonini yaxshilashga va bolalarda mehnatga qiziqishni kuchaytirishga yordam beradi.

9. Sh.Sh. Shokirova. "STEAM ta'limi maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasini rivojlantirishda", ilmiy maqola, 2022 yil

10. Asadova Feruza Baxmal pedagogika kolleji maktabgacha ta'lim o'qituvchisi, "Innovations in Science and Technologies" ilmiy-elektron jurnali

11. Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy adabiyot bilan tanishtirish usullari, Yusupova Jamolaxon Sotvoldiyevna, "Science and Innovation International Scientific" journal 2022 № 2

12. S.J. Meisels. "Early Childhood Education: A Critical Analysis" (2018)

13. D.P. Lipsitt. "The Development of Sensory, Perceptual, and Motor Functions" 2017.

14. T.J. Smith, J.C. McClure. "The Development of Early Childhood Education" 2014.

15. A.B. Запорожец. "Психология развития ребенка" 2015.

16. Л.С. Выготский. "Педагогическая психология" 2014.

17. Д.Б. Эльконин. "Психология обучения и воспитания в дошкольном возрасте" 2016.

18. <https://uzedu.uz/uz/>

19. <https://nodavlat-bogcha.uz/>